

Pillanatkép egy Mária-napra való hatósági előkészületekről (Jászapáti, 1948.) ^[1]

1948 tagadhatatlanul fontos mérföldköve a második világháborút követő „koalíciós” éveknek. Az alábbi évszám egy olyan turbulens időszakot jelképez, mely magába foglalja a korabeli kommunista emlékezetpolitika által átértékelt 1848-as forradalom centenáriumát, a Magyar Katolikus Egyház hagyományos Mária-tiszteletén alapuló Boldogasszony-évét, valamint a felekezeti iskolák államosítását. Az egyházi társadalomtörténet szempontjából a szovjetizálási folyamatok mikroszintű lenyomatai, valamint a vallásosság nyilvános tereinek akadályozási tapasztalatai főleg az egyház felől érkező panaszokból volt ismeretes. A közölni kívánt forrás a helyi hatóságok oldaláról nyújt betekintést az akadályozások változatos eszköztáraiba, szervezési és logisztikai részleteibe – rámutatva egyúttal a hitéleti fellendülés és a (párt)állami iskolamonopólium megszerzési törekvéseinek közös metszéspontjára is.

Bevezető

Az 1947. június 18. és 22. között Ottawában megrendezett Mária Világkongresszuson részt vett Mindszenty József bíboros a hazai Mária-évet – amely azután hosszú évtizedekre az utolsó nagyszabású vallási ünnepség-sorozatnak bizonyult Magyarországon – augusztus 14. és 15. között nyitotta meg Esztergomban az egész püspöki kar jelenlétében megrendezett egyházi ünnepségekkel. Egyedül a szeptember 7-i, Máriapócsra tartott ünnepi misével egy időben országszerte több, mint 1,8 millió római katolikus hívő zarándokolt a legközelebbi Mária-kegyhelyre. Az év végéig a budapesti Városmajorban tartott ünnepi szentmisén túl Máriaremetén, Szombathelyen, Pécsen, Egerben és Vácott tartották meg a Mária napokat. A miséket általában Mindszenty bíboros celebrálta Czapi Gyula egeri érsek prédikációi mellett.[1] A Magyar Katolikus Püspöki Kar augusztus 15-i pásztorlevele a magyar társadalom számára a háborút követő lelki-erkölcsi megújulás szükségességét emelte ki[2] – ennek gyakorlati formáit a vallásosság nyilvános terei, s azon belül is a zarándoklatok jelentették, melyeket a püspöki kar valamely prominens tagja, vagy akár maga Mindszenty bíboros vezetett az adott tájegység búcsújáró vonzaskörzetéhez, általában százezer feletti részvételi létszám mellett.[3]

A Mária-év 1948-as eseményeit sokkal feszültebb atmoszféra lengte körül, ugyanis a Boldogasszony-napok ünnepségeivel egybeesett a felekezeti iskolák államosítása. A második világháborút követő „átmeneti” időszak kormányainak legfontosabb egyházpolitikai irányvonala hivatalosan az állam és egyház közjogi szeparációját célozta, ugyanakkor a Magyar Kommunista Párt (MKP) a társadalom szovjetizálásának keretén belül a szekularizációs folyamatokat a „klerikális reakció” elleni ideológiai és adminisztratív harc következményeként tételezte. Ennek jegyében hajtották végre előbb az egyházi nagybirtokrendszer felszámolását, az egyházi kötődésű politikai és civil szervezetek ellehetetlenítését, végül pedig az egyház oktatási monopóliumának megszüntetését.[4] Első körben Ortutay Gyula vallás- és közoktatásügyi miniszter vetette fel az 1947. március 6-i pártközi értekezleten a kisiskolák államosítás útján történő „demokratikus” egységesítést – ez a tankönyvkiadásra is vonatkozott –, illetve a hitoktatás fakultatív tételét. Ekkor az egyházak ellenállásán még megfeneklett a program.

Az év végére azonban már lezajlottak az úgynevezett „kékcédulás” országgyűlési választások, melyek eredményei az egyházak számára az erőviszonyok teljes átrendeződését jelentették.[5] 1947. szeptember 22. és 27. között megalakult a kommunista és munkáspártok tájékoztató irodája, a Kominform. A hidegháború kezdetével Moszkva a kelet-európai kommunista pártoktól a hatalmi átmenet érdekében határozottabb cselekvéseket várt, s az MKP-t a választásokon elért eredménye is nyíltabb fellépése bátorította. 1948 nyarán agitátorok és népi kollégisták járták a falvakat, és ezzel párhuzamosan a média is tele volt a felekezeti iskolák gyenge oktatási színvonaláról szóló hírekkel. Hol a pedagógusok bérrendezésével, hol burkolt vagy nyílt fenyegetésekkel igyekeztek rábírní az egyházi iskolákban dolgozókat és a tanulókat, hogy foglaljanak állást az iskolák államosítása mellett, miközben egyházközségek és tantestületek országsszerte tiltakoztak az államosítás ellen. Ebben a közhangulatban ért zenitjére a társadalmi feszültség június 3-án a Szabolcs megyei Pócsperiben, ahol is az esti litánia után a községháza előtt tüntető tömegben az egyik rendőr fegyvere elsült, halálra sebezve őt. Június 6-án a belügyminiszter egy nyilatkozatot adott ki, amely a falu jegyzőjét gyilkossággal, a falu plébánosát pedig felbujtással vádolta. A kommunista sajtó számára természetesen kapóra jött a tragédia: az események eszkalációja miatt teljes egészében a katolikus egyházat tették felelőssé. Végül a parlament 1948. június 16-án 230 igen, 63 nem szavazattal, 69 tartózkodás mellett elfogadta az iskolák államosításáról szóló törvényt.[6]

Az 1948 májusától kezdődő Mária-napok már az egyházi iskolákért folytatott küzdelem jegyében zajlottak. Szolnok megye területén első ízben a május 8–9-i törökszentmiklósi Nagykunsági Boldogasszony ünnepén gyűltek össze mintegy százhuszezren impozáns, monumentális külsőségek közepette. Törökszentmiklóstra menet Mindszenty bíborost az Egri Főegyházmegeye határánál, Szajol község főterén Czapik érsek és Kriston Endre segédpüspök fogadta; ezt követően a főpásztorok autóikból négylovas, feldíszített hintóra szálltak át. Már a város határa előtt a lakosok tömött sora vártá őket – a korabeli sajtóbeszámoló ablakokba helyezett Szűz Mária-képeket és nemzeti színű lobogókat említett.[7] Mindszenty bíboros celebrálásával a XII. Pius pápa ajándékként a via reggio-i kegyhelyben található emlékműről mintázott Fájdalmas Szűz-szobrot állítottak a szerviták kápolnájának kertjében. Noha prédikációjában a bíboros kerülte az explicit politikai állásfoglalást, a szentbeszéddek által érintett tematikák a felekezeti iskolákért folytatott küzdelem kontextusában sokatmondóak voltak: a szeplőtlenség kapcsán Mindszenty és Czapik egyaránt a család tisztaságáról, valamint a fiatalok katolikus alapú erkölcsi nevelésének fontosságáról beszéltek.[8] Ami a Tiszai Középjárás településeinek közigazgatási tisztségviselőit illeti, a kommunista párt jól érezhetően tarthatott a tömegdemonstrációként értékelt egyházi ünnepségtől, illetve annak a városi, s főleg községi tisztviselőkre gyakorolt hatásaitól, ugyanis a május 1-jén kibocsátott, 540/1948. számú főispáni rendelet értelmében május 9-én valamennyi polgármester és főjegyző a családjával együtt köteles a Kisújszállás-Csorbai vasútvonal átadási ünnepségén megjelenni. Erről Czapik érseket már május 2-án tájékoztatta Angyal Géza, Tiszapüspöki plébánosa – ez a körülmény egyrészt a pap lokális kapcsolatrendszeréről, a községi előljárássággal való viszonyáról, másrészt pedig az említett tisztviselők egzisztenciális kiszolgáltatottságáról árulkodik.[9]

[2]

Czapik Gyula egri érsek a budapesti Egyetemi templom kapuja előtt 1949-ben.

Forrás: Fortepan / Horváth József

1948. június 13-án a jászsági Mária-nap szűkebb keretek között zajlott. A *Magyar Kurír* meglehetősen szűkre szabott cikkben számol be az ünnepségről: a Czapik érsek és Kriston segédpüspök celebrálásával tartott misén mintegy húszezer hívő gyűlt össze Jászapátiba – hatósági engedély hiányában és a rossz idő tekintettel a körmenet elmaradt.[10] Az ünnepségek lebonyolítását az akkorra már országszerte megtapasztalt hatósági korlátozások nehezítették – a járványhelyzetre való hivatkozás miatti forgalmkorlátozástól kezdve a közüzemi szolgáltatások szabotálásáig –, így a rendőrség nem engedélyezte, hogy az érsek a gimnázium udvarán mondja el szentbeszédét. Ami az érsek fogadtatásának előkészítését illeti, az MDP – hivatalosan még formálódó – megyei pártbizottsága a párt Tiszai Középjárásának titkárát küldte a helybéli káderek munkájának koordinálására az egy hónappal korábbi törökszentmiklósi Mária-nap lebonyolítása során szerzett tapasztalatai miatt. A jászkiséri plébános is rögzítette, milyen módon akadályozták a Mária-napi ünnepségen való részvételt: „Előtte való napon kidobolták, hogy semmiféle járművel nem szabad elmenni, mert Jászapátin száj- és körömfájás, valamint takonykór van. [...] De a hívek gyalog, szakadó esőben, és igen nagy számban mégis elmentek, én kerékpáron mentem, szintén szakadó esőben. Rajk belügyminiszter a templomon kívül semmiféle körmenetet nem engedélyez. Híveink ennek ellenére példaadóan viselkedtek.”[11] A jászberényi Jézus Neve Plébánián is számon tartották a jászapáti Mária Napok szervezése és lebonyolítása elé gördített akadályokat: „A hatóságok minden eszközzel akadályozni igyekeznek a hívek részvételét, igazoltatásokat, járványkitalálás... Ennek ellenére zuhogó esőben is tömegesen mennek, hősi elszántsággal.”[12] Mivel az érsek beszédében nem mondott olyat, ami politikailag kifogásolható lett volna, a jászapáti esemény minden különösebb visszhang nélkül maradt – még a Jászberényben megjelenő kiscsapatári hetilap, a *Jászkürt* is egyszerűen elhallgatta az érsek látogatását.[13]

[3]

Kriston Endre egy keresztelőn 1944-ben.

Forrás: Fortepan / Kern család

A Mária-napok lebonyolítását szabotáló hatósági tevékenységet többnyire egyházi források alapján ismerjük, az alábbi „világi” forrás révén viszont a szabotálások gyakorlati megszervezéséről, a bevetett eszközök arzenáljáról kaphatunk részletes képet. A közzétett dokumentum betekintést nyújt a kommunista párt képviselőjének a Jászsági Alsójárási, illetve a községi szintű közigazgatási apparátusok munkáját illető értékelésébe, emellett a koalíciós pártok és a rendőrség feletti befolyás valós mértékéről, valamint a hatósági akadályozások megszervezésének logisztikájáról és változatos eszköztáráról értesülhetünk a párt belső használatra szánt jelentéséből – mindazokról a módszerekről, melyek az 1949-es közjogi fordulatot követően a kiépült pártállami diktatúra működési mechanizmusainak mindennapi részét képezték.[14]

Az MDP Tiszai középjárás titkárának Jász-Nagykun-Szolnok Vármegye főispánjához küldött jelentése a Jászapátin megtartott Mária-napról (Törökszentmiklós, 1948. június 8.)[15]

Az irat jelzete: HU-MNL-JNSzVL-XXXV.39b-64/1948.

Magyar Dolgozók Pártja.
Tiszai középjárás Titkársága.
Törökszentmiklós.

64/1948.

Jelentés

a Jászapátin megtartott Mária-napról.

1948. június hó 2.-án délután 3 órakor a megyei bizottság megbízásából elindultam Jászapátiba. K.b. 7 óra körül érkeztem meg és még aznap este felvettem a kapcsolatot Szabadi István[16] járási titkárral és a helyi szervezet titkárával. A vezetőség tagjai nagyobb számban jelen voltak a Nemzeti Bizottság és a képviselő testület átszervezéséről tárgyaltak. Megkérdeztem kik vannak jelen ezen a gyűlésen, megnyugtatómra közölték, hogy csak a vezetőség tagjai nyugodtan nyilatkozhatnak és egyébként is tudják jövetelem célját. Információt kértem a Mária nap előkészítését illetően. Az információkból azt állapítottam meg, hogy gyakorlatlanság hiánya miatt kissé félősen kezelik ezt a kérdést. Így arra kértem őket, hogy adjanak információt a járási rendőrkapitányról a járási főjegyzőről, és a községi főjegyzőről. Ezek után még aznap este a kapcsolatot a fentiekkel felvettem.

Földi Endre[17] járási rendőrkapitánnyal és Dr. Palugyai Zoltán[18] Járási főjegyzővel megbeszéltem, hogy az apátihoz vezető utakat úgy hogy az a kívül eső község túlsó határánál történjék takonykór és lépfene miatt lezárattuk és a hatóságok ennek a betartását szorgalmazzák. Egyben a járási főjegyzőtől egy megbízó levelet kértem a melyet mellékelek-e jelentéshez.[19]

A járási rendőrkapitánnyal elrendeltem, hogy a piacon a község segédletével piaci raziákat tartsanak amikor is a miniszteri rendeletre való hivatkozással[20] az árak kitűzését östermelői igazolványt iparigazolványt és az árusításhoz szükséges feltételeket vizsgálták meg.

Tóth Kecskés Barnabás[21] községi főjegyzővel elrendeltem, hogy húst csak a helybeli magánfogyasztók kapjanak, vendéglősök és kifőzdék semmit úgy hogy semmi hideget és meleget 5.-én és 6.-án ne tudjanak. Továbbá ugyancsak a nehéz közellátási helyzetre való tekintettel elrendeltük, hogy a cukrászok nem készíthetnek lisztből süteményt és nem is szolgálhatnak ki. A pékekre ugyancsak ez vonatkozott azzal a feltétellel, hogy 5.-én 6.-án még bucit sem süthetnek. A pártba és a községi főjegyzőtől információt kértem a végrehajtókra vonatkozólag, akiket elindítottunk a falu különböző részei felé az egyházi adó végrehajtása céljából. Megmagyarázva, hogy ezt úgy végezzük, hogy a falu különböző részein a lehangosabb embereket válasszák ki akikben az nem fog megállni mondván a végrehajtás befejezésekor ez az egyházi adóbehajtás a Mária napok anyagi alapjának megteremtésére megy. Egyben felhívtam a figyelmét a főjegyzőnek, hogy a község házáat nem lehet feldíszíteni ezen alkalomkor és hogy a közintézményekben a bejövők részére szállást semmilyen körülmények között ne adjanak.

Szabari elvtársnak utasítást adtam, hogy a tagosítást házig agitációval készítsék elő.

Földi Endrének utasítást adtam, hogy a kerékpárral jövő híveket igazoltassák.

A Nemzeti Parasztpárt elnöke Ádám János[22] fel akar szollalni a klerikális reakció mellett, mint szülő erről a parasztpárt megyei titkárával telefonon és a helyszínen is értekeztem aki az elnöki tisztéről leváltotta.

A járási rendőrkapitányt Vendriczi Konrád[23] apát plébánus felkereste, hogy a felvonulási útszakaszt amelyet már előzőleg bejelentett bővíteni kívánja tekintettel a felvonulók sokaságára. Amikor ezt velem Földi elvtárs közölte, én azt mondtam, hogy a rendőrség csak legyen ott, de úgy helyezkedjék, hogy ott ne legyen ahol az egyház szempontjából erre szükség lenne. Ez történt 3.-án estétől 4.-én délig.

4.-én délután Földi elvtárs egy autót szerzett amellyel az alábbi községeket látogattam meg:

Jászsós-szentgyörgy.

Ádám János[24] főjegyzővel megbeszéltem és utasítottam az adóbehajtásra valamint az álatvész kidobolására. Megbeszéltem vele, hogy személyes meggyőzésen keresztül hogyan tartsa távol az utazni kívánókat.

Utasítottam arra hogy rendezzenek olyan ünnepséget vagy egyéb alkalmat úgy a pártba mint a községi előljáráson keresztül ami tömegeket von el.

Jászladány.

Hegedűs Imre[25] főjegyzőt utasítottam, az állatvész kidobolására tekintve, hogy itt nem láttam kellő garanciát az adóbehajtásra ettől elálltam.

Utasítottam, hogy rendezzenek valami ünnepséget erre ő közölte, hogy az Eposz[26] sportünnepélyt rendez ő mint hatóság teljes súlyával mellé áll. / Megjegyzés: Beteg ember semmi fantázia nincs benne. /

Tiszasüly.

Rákos András[27] főjegyzőt utasítottam az adó behajtásra és a dobolásra. Utasítottam, hogy mint hatóság rendezzen valamilyen összejövetelt, amely tömegeket von el. Közölte, hogy Strandmegnyitó ünnepélyt rendeznek is Nagykőrűben is átmennek ahol ifjúsági sport nap van.

Jászkisér.

A vezető jegyző engedély nélkül szabadságra eltávozott helyette Kovács József[28] közigazgatási segéd jegyzőnek lezárt borítékban írásban átadtam azt, hogy hajtsa végre a vezető jegyző amint hazaérkezik. Az állatvész kidobolását és az adóbehajtást finanszírozza és erről másnap reggel 9.00-ig tegyen jelentést, hogy hogyan hajtotta végre a járási főjegyzőhivatalnak fegyelmi felelősség terhe mellett. Egyben utasítottam, hogy a tagosítással kapcsolatban rendezendő gyűlésre folyanak bele.

Ezen felül Földi Endre járási rendőrkapitány is velem volt, aki rendőri vonalon vitte szét a szükséges intézkedéseket. /A fenti községek lelátogatása 3.-án délután 3 órától este 9 óráig történtek. A fentebb már egy helyen szereplő dátum helytelen/.

A községekből való visszaérkezésemkor Dr. Székely János járszapáti állomásfőnök közölte velem, hogy a róm. kat. egyház engedélyt kért az állomás feldíszítésére. Közöltem vele, hogy utasítsa a kérelmezőt hogy az üzletvezetőshöz egy kérvényt adjon be aki majd elbírálja és jóváhagyja kérelmüket.

4-én. Megvizsgáltam a járási főjegyző községi főjegyző járási rendőrkapitány munkáját, hogy az adott utasításokat hogyan hajtották végre. Ahol hibát észleltem erre a figyelmet fel hívtam és az korigálva lett.

Jászszentandrás községet meglátogatni nem tudtam, így a főjegyzőt[29] a járási főjegyzőn keresztül berendeltettem, ahol utasítottam az állatvész kidobolására és az adó behajtására.

Utasítottam, hogy valamilyen gyűlést rendezzen ami tömegeket von el. Vasárnap 9 órakor vadászgyűlést és 11 órakor gazdaggyűlést tartottak.

5.-én Jászapáti

A községi és a járási főjegyzőt utasítottam, hogy a cukrászdáknál tapasztalható visszásság miatt indítsanak eljárást.

Az állatvésszel kapcsolatban az ellenőrzést a rendőrség nem elég precízen hajtotta végre amiért felhívtam a járási rendőrkapitányt, hogy a fentiek kiküszöbölésére tegye meg az intézkedést.

A járási főjegyzőt a plébánus és más egyéb személyiségek többször kérték az állatvész zárlat feloldására amit úgy oldottam meg, hogy a járási főjegyzőt elültettem a telefontól helyére egy kisasszonyt ültettem a ki állandóan azt jelentette, hogy a főjegyző úr kiszálláson van tessék máskor keresni. Tartottam attól, hogy majd belemegy a zárlat feloldásába ezért magam is állandóan ott tartózkodtam, hogy így ellenőrizni tudjam. Ugyanezt a községi főjegyzővel is végrehajtottam, mivel kereskedők és más egyebek szorongatták.

A mai nap folyamán tudomásomra jutott, hogy az iskolából mivel azok felekezeti a papokat kihordták, hogy a hívőknek helyet biztosítsanak és a gyermekek a padlón a kabátjukon ültek. Felhívtam erre az államvédelmi megbízott figyelmét s kértem, hogy vegyen jegyzőkönyvet.

Már az ünnepélyre a hangszórókat kezdték felszerelni és egy olyan felhívást adta közre, mely szerint illetéktelen személyek beavatkoztak a jelvényárusításba és a búcsúok jelvényét leveszik és a helyébe mást tesznek. Erre felhívtam a rendőrség figyelmét s mondtam, hogy kérjenek magyarázatot és amennyiben nincs ténybeli bizonyíték úgy a bemondót vonják felelősségre.

Dr. Czapik Gyula[30] egri érsek megérkezik üdvözik a község határában lévő díszkapunál csókolgassák kezét lábát, majd válaszolt az üdvözlésekre, de ebbe demokráciaellenes nem volt. Az ünnepség színhelyére való megérkezésekor szintén üdvözölték amikre válaszolva a következőket jelentette ki:

„Az egyház fennállása óta most van a legsúlyosabb helyzetbe. Az egyházat a vádlottak padjára ültették és mindenki mindenféle szennyes mocskot és gyalázatot amit csak tud az egyházra ken.” Erre elmesélt a bíróságon a tárgyalóterembe történt példát. A Czapik megérkezésekor minegy kétezren kettőezeröttszázan voltak jelen.

A hívők a következő sorrendben és helyek felől így érkeztek:

Jászkisér felől 150 fő

Jászberény “400“

Jászszentandrás “2 csoportba mintegy 700 fő, többségükben férfiak voltak.

Heves felől 200 fő.

Jászsalsószentgyörgy 500-600 fő. Ezenfelül érkeztek vonaton szórványosan tekintve, hogy különvonat nem állt rendelkezésükre. Vidéki 2000-2500 fő volt jelen azonban az esteli körmenetre az eső ellenére is a körmeneten 6000-7000 között vonultak fel.

6-án. Dr. Czapik Gyula személyesen ellenőrizte, hogy a kocsikat miért állítsák le és miért nem lehet Jászapátiba kocsikkal bejönni. Az eljáró hatósági közegek közölték vele, hogy állapotbetegségek miatt nem lehet fogatolt járművekkel közlekedni, mire Czapik megjegyezte, mindig ott ahol ők vannak történik ilyesmi.

Délelőtt 9 óra környékén Földi és Czapik között egy beszélgetés folyt le a B. M. rendeletével kapcsolatban. Czapik a tárgyalást nagyon flegmán kezdte, amikor látta, hogy a rendőrkapitány szigorúan ragaszkodik a B. M. rendelethez akkor azt kérte, hogy a szent misét engedélyezze oly formában, hogy a templomon kívül had halgassák a hívek, ezt engedélyeztük, viszont a körmenettől ők eláltak.

Tóvári nevű állatorvos[31] agitált a járási főjegyzőnek az állatvésszel kapcsolatban tett intézkedései miatt.

Czapik azt mondta a jászkiséri rendőrbiztosnak, hogy az állatvész fel lett oldva persze a rendőrbiztos nem ugrott be a Czapik meséjének.

A szent mise után a hangszóró kihirdették a rendelkezést és a tömeg vegyes érzelmekkel távozott. A hangulatból annyit lehetett megállapítani, hogy volt aki helyeselte a felosztatást a tömegek közül volt aki sírt és volt aki nem tudta, hogy miért de mindenesetre a tömeg fenyegető magatartás nem tanúsított. Egyébként a pártiskola ezt a részét állandóan figyelte.

A Mária napon részt vett autók amelyeknek az engedély elvonását javasolom:

Jászapáti X-1156

Jászberény X-1191 Storm Pál

MÁVAUT E-1510

MÁVAUT G-0097

A fentiek ellen kérem az eljárás megindítását tekintettel, hogy ezek személyeket szállítottak.

A díszében: Horváth volt főszolgabíró[32] felszólalt aki az egyház világi elnöke Jászapáti, mondván a B. M. rendelkezése, hogy sérelem érte az egyházat, de megnyugvással vették tudomásul. Czapik a magunkét nem hagyjuk az iskolák államosítása kérdésében a tárgyalás pár napon belül megindul. Utánna Czapik így érkezett haza mivel a püspöki kar összeült.

A párt helyi szervezete gyengén folyt bele a dolgokba sokszor amikor egy egy elvtársra lett volna szükség nem voltak képesek embert elővenni. Mint ahogy a körmenet is mutatja Jászapáti majdnem 5000 emberrel vett részt a körmenetben, ez annak köszönhető, hogy helyileg nem politizáltak át túlságosan a község lakóit. Földi elvtárs a rendőrkapitány derekasan álta a próbát és jó elvtársak bizonyult. A községi főjegyző ha kissé lassú mozgású is, de az utasítást nem tért el. A járási főjegyző kénytelen volt úgy csinálni ahogy mondtam, mert a nyakán ültem és nem bírt tőlem elmozdulni. A községi jegyzőknél a jászszentandrásit az egy közönséges csibész onnan mint egy 700 személy jött be, ő maga is klerikális.

Utánna a szervezettel átbeszéltem a feladatokat hogy hogyan verjék vissza ezt a hangulatot amit a Czapik féle politikai gyűlés teremtett a községben.

Törökszentmiklós, 1948. évi június 8.-án.

Eltárs üdvözléssel:

/Szakál Ferenc/
járási titkár

Mellékletek száma 4. darab.

Megküldve:
Megyei Bizottságnak 1.
Jászapáti szervezet 2.

[1]SZÁNTÓ KONRÁD: *A kommunizmusnak sem sikerült. A magyar katolikus egyház története 1945–1991.* Miskolc, 1992. 17.

[2]A megelőző két-három év legfőbb egyházpolitikai eseményeiből kiindulva azt is megkockáztathatjuk, hogy a püspöki kar az ünnepség-sorozat keretén belül próbálta felkészíteni a hívek közösségét az eljövendő időszakra.

[3]MÉSZÁROS ISTVÁN: *Boldogasszony Éve 1947/48. Mindszenty bíboros evangelizációs programja.* Budapest, 1994. 9–10. Az 1947. augusztus 15. és 1948. december 8. között lezajlott Boldogasszony-év rendezvényein országsszerte közel 4,6 millió római katolikus hívő vett részt.

- [4]BALOGH MARGIT: „Isten szabad ege alatt” – az egyházak Magyarországon 1945 és 1948 között. In: *Felekezetek, egyházpolitika és identitás Magyarországon és Szlovákiában 1945 után – Konfesie, cirkevná politika, identita na slovensku a v mad'arsku po roku 1945*. Szerk. Uő. Bp., 2008. 51.
- [5]BALOGH MARGIT: Kötélhúzás a kulisszák mögött. Czapik Gyula egri érsek tárgyalásai 1948-ban. In: *Az egyházi iskolák államosítása Magyarországon, 1948*. Szerk. SZABÓ CSABA, SZIGETI LÁSZLÓ. Bp., 2008. 66–67.
- [6] *Egyházügyi hangulatjelentések 1951, 1953*. Szerk, SZABÓ CSABA. Bp., 2000. 32–35. 1948. évi XXXIII. tc. a nem állami iskolák fenntartásának az állam által való átvétele, az azokkal összefüggő vagyontárgyak állami tulajdonba vétele és személyzetének állami szolgálatban való átvétele tárgyában. A törvény következtében 546 férfi szerzetes, 1927 szerzetesnő tanár, illetve tanító és 216 szerzetes óvónő; összesen 2689 személy további elhelyezéséről kellett a katolikus egyháznak gondoskodni. A törvény szellemében az egyháztól 4597 iskolát – ebből 3094 katolikus – vettek el. A Magyar Dolgozók Pártjának (MDP) még 1948. június 12. és 14. között lezajlott alakuló kongresszusának programnyilatkozata tűzte ki „a tanügyigazgatási egységesítést és korszerű reformját, az egyházi iskolák államosítását, az egyház hitoktatási jogának és a papnevelő iskolák egyházi jellegének csorbítása nélkül.” A Magyar Katolikus Püspöki Kar képviseletében eljáró Czapik érsek és a magyar állam közötti tárgyalásokról bővebben lásd még Balogh Margit: *Mindszenty I*. Budapest, 2015. 727–743. Egy év múlva az 1949. évi V. sz. tvr. tette fakultatívvá az iskolai hitoktatást.
- [7]„A Boldogasszony új honfoglalása a Kúnság szívében.” *Új Ember*, 1948. 20. sz. 1.
- [8]MÉSZÁROS: i. m. 137-138.
- [9]„Sok tisztviselő nem vehet részt a mi ünnepségünkön, mert nem akarja állását elveszíteni.” (HU-EFL II-Acta parochialia. Törökszentmiklós I. 1608/1948.)
- [10]Közli: MÉSZÁROS: i. m. 172.
- [11] *Jászkisér Historia Domus*. 1948. június 17., 16.
- [12] *Jézus Neve Plébánia Historia Parochiae*. 56. Közli SUBA GYÖRGYNÉ KOCSIS JULIANNA: *Cipruság-Virágszál – Isten Országának munkásai Jászberényben 1546–2015*. Jászberény, 2015. 116.
- [13] Lásd SUBA GYÖRGYNÉ KOCSIS JULIANNA: *Jászapáti évtizedek (1945-től) I*. Jászapáti, 2022, 26–27. Míg Jászapáti módosításokkal, korlátozásokkal, de megvalósult a Jászsági Mária-napok rendezvénye, addig az Egri Főegyházmegye júniusra tervezett miskolci és nyíregyházi Mária-napi rendezvényeit a hatóságok akadékoskodása miatt nem tudták megtartani.
- [14]Egy példányt küldtek a főispánnak, egy példányt a párt vármegyei bizottsága, egyet az országos pártközpont részére, további egy példányt iktattak az irattárba. Külön figyelmet érdemel a forrás keletkezésének ideje – noha az MDP alakuló konferenciája 1948. június 12-én kezdődött, s az irat keletkezésének időpontja azt négy nappal megelőzi; annak szerzője mégis MDP járási titkárként hivatkozik magára. Ez a pártrendszer szovjetizációjának pillanatnyi fázisára utal: még tavasszal a legaktívabb párttagokból pártmunkás gárdát hoztak létre, hogy a létrejövő új párt élcsapataként vezethessék a baloldali szociáldemokratákkal kiegészült tagságot. Először az alsóbb szervezeteknél rendezték meg az egyesítő taggyűléseket, amelyeken megválasztották a felsőbb szervek által előre kijelölt új vezetőséget kétharmados kommunista többséggel. A városi és megyei gyűléseket hasonló szisztéma szerint bonyolították le, s az országos egyesítő kongresszusra csak ezután került sor, melynek küldötti összetételéről a Központi Vezetőség határozott, lásd CSÖNGE ATTILA: *A Magyar Kommunista Párt iratai Jász-Nagykun-Szolnok vármegyében (1945–1948)*. Szolnok, 2007. /A Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Levéltár Közleményei 9./ 38.
- [15]A forrást az eredeti helyesírási hibák megtartásával adom közre.

[16]Helyesen: Szabari István (1907–1967). Egy jászkiséri szegényparaszti családból származott, ő maga is mezőgazdasági cselédként dolgozott, később egy évig a mezőhegyesi cukorgyárban alkalmazták. Tizenhat éves korától látogatta a helyi munkáskör rendezvényeit, 1932-ben szülőhelyén megalakították a szociáldemokrata párt helyi szervezetét, bekapcsolódott a földmunkások szervezkedésébe is. A pártszervezet felszámolása után egy Fejér megyei tehenészetben kapott munkát, majd Jászkiséren állatokat tartott, baromfival kereskedett. 1944-ben a szovjet bevonulás után rendőr volt, 1945 januárjában lépett be a Magyar Kommunista Pártba (MKP), áprilistól községi párttitkár; nemzeti bizottsági tag volt, beválasztották a helyi képviselő-testületbe. 1945 márciusában a járási földigénylő bizottság elnöke, odahaza is a földigénylő bizottságot vezette. 1945 júliusában két hetes pártiskolát végzett Szolnokon, majd két hónapig pártiskolára járt Pécssett. 1946 januárjától járási párttitkár, 1949 februárjától az Magyar Dolgozók Pártja (MDP) Kunszentmártoni Járási titkára, júniusától a DÉFOSZ Szolnok Megyei Titkárság Vezetője lett (1952. január 1-ig), majd a szolnoki Állami Gazdaságok Tröszt igazgatója, 1953 márciusától a Palotási Állami Gazdaság vezetője lett. 1955 márciusában választották meg az MDP járási pártbizottság mezőgazdasági titkárává; 1954-ben fejezte be a mezőgazdasági akadémián folytatott tanulmányait. Funkciójából 1956. október 28-án leváltották, novemberben visszahelyezték, beosztásából decemberben felmentették. 1956 decemberében lépett be a Magyar Szocialista Munkáspártba, jelentkezett a karhatalomba. 1957 januárjától párszervező a Jászapáti járásban, február 1-jétől a Jászberényi Járási Tanács elnöke. 1953. május 17-én a Magyar Függetlenségi Népfront Szolnok megyei listáján pótképviselővé választották, behívására 1957. május 9-én került sor. Lásd https://www.tortenelmitar.hu/index.php?option=com_content&view=article&id=5904 [4] (utolsó letöltés: 2024. november 29.)

[17]Földi Endre Kisújszálláson született 1903-ban, az 1918-as októberi, „őszirózsás” forradalom tüntetéseinek idején iparostanonc volt; a Tanácsköztársaság alatt a tanonciskolában vállalt a KMP (Kommunisták Magyarországi Pártja) számára szervezői és agitációs munkát. A román megszállás alatt bujkált, majd végül 1925-ben Kisújszálláson cipészként tudott elhelyezkedni. 1928-tól szakszervezeti tag lett, majd az illegális pártmunkába is bekapcsolódott; ennek keretén belül 1934-ben és 1939-ben is letartóztatták, de egyszer sem ítélték el. Az MKP 1945. január 2-i megalakulásától annak tagja, a rendőrtisztképzőt is ekkor kezdte el. HU-MNL-JNSzVL-XXXV.57-9. Földi Endre visszaemlékezései. 1960. december 10.

[18]Palugyai Zoltán Budapesten született 1900-ban. 1921-ben a Magyar Királyi Államrendőrség Veszprémi Kapitányságának díjnoka lett. Két évvel később áthelyezték a Budapesti Rendőrkapitányságra, ahol kezelőként dolgozott. 1939-től kezdődően Kárpátaljára helyezték. Előbb Huszton, majd 1941-től Rahón szolgabíró. 1945 júniusában került Jász-Nagykun-Szolnok vármegyébe, ahol a Tiszai Alsójárás jegyzője lett egy évig, mivel elődjét internálták. Palugyayt is sorozatos politikai támadások érték, ezért 1945. október 15-el állásáról lemondott, de később lemondását visszavonta. A „B”-listázás során maga is az egyik szanáló bizottság elnöke volt és ilyen minőségében a kunhegyesi képviselő-testület álláspontja szerint olyan embereket is elmozdított állásukból, akik ellen sem politikai, sem hivatali ok nem merült fel, sőt a helyi kocsist állítólag személyes sértettségéből szanálta. Ugyanakkor az MKP járási bizottsága is mindenáron el akarta mozdítani Palugyayt az állásából, ezért 1946-ban fegyelmi eljárást indítottak ellene. Mivel konkrét és bizonyítható terhelő adat nekik sem állt rendelkezésükre, ezért felbujtottak néhány helybeli asszonyt, akik mondvacsinált ürüggyel botrányt rendeztek a járási hivatalban, hogy azután ezt a nép spontán megnyilatkozásának és a tisztviselő elleni lakossági tüntetésnek lehessen beállítani. A konfliktus feloldásaként a fegyelmi eljárást 1946. augusztus 5-én megszüntették, majd augusztus 16-tól áthelyezték a Jászsági Alsójárásba főjegyzőnek. 1948. április 29-én közigazgatási munkaversenyt hirdetett a járás községei között és kihívta a többi járási hivatalt is. 1948. októberi 31-én a közigazgatásban végrehajtott, kommunisták érdekeit szem előtt tartó tisztogatások során nyugdíjazták. Lásd <https://jnszmtisztviselok.hu/1944-1950/tisztviselok1944-1950/palugyayzoltandr/index.html> [5] (utolsó letöltés: 2024. november 29.)

[19]A megbízólevél a jelzett helyen nem található.

[20]A Földművelésügyi Miniszter 102.160/1948. K. H. sz. rendelete a szállítási korlátozások hivatalos összeállításának közzététele tárgyában, lásd *Magyar Közlöny – Rendeletek tára*, 1948. 100. sz., 962.

[21]Tóth Kecskés Barnabás Jászkiséren született, közszolgálatát 1929 szeptemberétől kezdte meg. Pozíciójára a községi képviselőt választotta meg ideiglenes jelleggel 1945. február 17-én. HU-MNL-JNSzVL-XXIII.19. (14. doboz) Felmondások, áthelyezések, vegyes személyi iratok, utasítások, rendelkezések, káderfejlesztés. Jász-Nagykun-Szolnok vármegye alkalmazottainak állománykönyve 1948. január 1-től. 1950. szeptember 19.

[22]Bővebben lásd https://www.polhist.hu/old/index.php?option=com_phlev&controller=rep&fond_id=132&allag_id=321&Itemid=68 ^[6](utolsó letöltés: 2024. november 29.)

[23]Helyesen: Wengritzky Konrád. A ma Szlovákiához tartozó Podolinban született 1882-ben. A szenteshelyi Hittudományi Főiskolán 1904-ben végzett. tizenhat évig volt püspöki titkár, 1922-től tiszasülyi plébános, ahol a római katolikus egyházközség iskolaszékének, a helyi Keresztényszocialista Pártnak, továbbá az Iparosok és Kereskedők Olvasókörének is elnöke volt. 1934 és 1949 között Jászapátin szolgált plébánosként. Lásd SCHEFTSIK GYÖRGY: *Jász-Nagykun-Szolnok vármegye multja és jelene. Adattár.* Pécs. 1935. 42.

[24]Ádám János Jászsószentgyörgyön született, közszolgálatát 1922 júniusától kezdte meg. Pozíciójára a községi képviselőt választotta meg ideiglenes jelleggel 1945. augusztus 13-án. HU-MNL-JNSzVL-XXIII.19. (14. doboz) Felmondások, áthelyezések, vegyes személyi iratok, utasítások, rendelkezések, káderfejlesztés. Jász-Nagykun-Szolnok vármegye alkalmazottainak állománykönyve 1948. január 1-től. 1950. szeptember 19.

[25]Hegedűs Imre Besenyszögön született 1901-ben, 1920-tól öt évig tanítóként dolgozott, majd egy év katonai szolgálat után adóellenőrként helyezkedett el. 1927 márciusában eredményes munkavégzés miatt helyettes községi közigazgatási végrehajtónak, majd főszolgabírónak nevezték ki. Főjegyzői pozíciójára a községi képviselőt választotta meg 1946. március 5-én. HU-MNL-JNSzVL-XXIII.19. (14. doboz) Felmondások, áthelyezések, vegyes személyi iratok, utasítások, rendelkezések, káderfejlesztés. Jász-Nagykun-Szolnok vármegye alkalmazottainak állománykönyve 1948. január 1-től. 1950. szeptember 19.; HU-MNL-JNSzVL-IV.407-3044/928. Hegedűs Imre jászladányi adóügyi községi írnok megválasztása és illetményeinek kiutalása. 1927. december 22.

[26]Egységes Parasztifjúság Országos Szövetsége; az MKP által 1948-ban létrehozott ifjúsági tömegszervezet.

[27]Rákos András Adácson született 1903-ban, pozícióját 1946. március 5-étől kezdve töltötte be. HU-MNL-JNSzVL-XXIII.19. (13. doboz) Kimutatás Szolnok megye területén a 4343/1949/259. M.T. sz. rendelet végrehajtása után szolgálatot teljesítő községi alkalmazottakról 1950. évi február 1-i állapotnak megfelelően. 1950. február 1.

[28]Kovács József Jászkiséren született, közszolgálatát 1930 májusától kezdte meg. Pozíciójára a községi képviselőt választotta meg végleges jelleggel 1947. május 17-én. HU-MNL-JNSzVL-XXIII.19. (14. doboz) Felmondások, áthelyezések, vegyes személyi iratok, utasítások, rendelkezések, káderfejlesztés. Jász-Nagykun-Szolnok vármegye alkalmazottainak állománykönyve 1948. január 1-től. 1950. szeptember 19.

[29]Sulyok Pál. Jászladányon született, közszolgálatát 1926 februárjától kezdte meg. Pozíciójára a községi képviselőt választotta meg ideiglenes jelleggel 1945. május 5-én. HU-MNL-JNSzVL-XXIII.19. (14. doboz) Felmondások, áthelyezések, vegyes személyi iratok, utasítások, rendelkezések, káderfejlesztés. Jász-Nagykun-Szolnok vármegye alkalmazottainak állománykönyve 1948. január 1-től. 1950. szeptember 19.

[30]Czapik Gyula egri érsek. 1887. december 3-án született Szegeden. A teológiát Temesváron és a bécsi Pázmáneumban végezte el. 1910. július 14-én szentelték pappá. Egy évvel később teológiai doktorátust szerzett, majd 1912-ben Nagybecskerekén lett káplán és börtönlelkész, 1918-ban már Temesváron egyházmegyei ügyész. A román bevonulás után Budapestre költözött, ahol négy évvel később már püspöki kamarásként szolgált. 1939. július 19-én a Veszprémi-, majd 1943. május 7-én az Egri Főegyházmegye püspökének szentelték. A felekezeti iskolák államosítása után,

1948. szeptember 21. és október 2. között Rómában tárgyalt. Lásd <https://lexikon.katolikus.hu/C/Czapik.html> ^[7](utolsó letöltés: 2024. november 29.)

[31]Tóvári György. Kisterenyén született 1910-ben, állatorvosi diplomáját 1935. március 23-án szerezte. HU-MNL-JNSzVL-IV.407-13990/936. Tóvári György jászfényszarui körállatorvos törzskönyvlapja. 1936. november 3.

[32]Dr. Horváth József járási főszolgabíró Jászberényben született (1880). Kolozsvárott doktorált 1904-ben – két évvel később lett a Jászsági Alsójárás szolgabírója, majd 1920-ban főszolgabírója, egészen 1931-es nyugdíjba vonulásáig. A levanteügy terén elért eredményeiért nagyezüst éremmel és díszoklevéllel tüntették ki. Ezek mellett, többek között a Vasutaskör és a Kereskedők köre díszelnöke, a „Jössze” sportegyesület elnöke, továbbá a jászapáti római katolikus egyházközség egyháztanácsi képviselőtestületének világi elnöke. Lásd SCHEFTSIK GYÖRGY: i. m. 36.

Címkék:

[1948](#) ^[8]

[Mária-év](#) ^[9]

[katolikus egyház](#) ^[10]

[kommunista hatalomátvétel](#) ^[11]

[MDP](#) ^[12]

[egyházüldözés](#) ^[13]

[Jász-Nagykun-Szolnok megye](#) ^[14]

Kiadás: 25. évfolyam (2025) 1. szám

Forrás webcím:<https://www.archivnet.hu/pillanatkép-egy-maria-napra-valo-hatosagi-elokeszuletekrol-jaszapati-1948>

Hivatkozások

[1] <https://www.archivnet.hu/pillanatkép-egy-maria-napra-valo-hatosagi-elokeszuletekrol-jaszapati-1948> [2]

https://www.archivnet.hu/sites/default/files/u364/fortepan_265666.jpg [3]

https://www.archivnet.hu/sites/default/files/u364/fortepan_228869.jpg [4] https://www.tortenelmitar.hu/index.php?option=com_content&view=article&id=5904 [5]

<https://jnszmtisztviselok.hu/1944-1950/tisztviselok1944-1950/palugyayzoltandr/index.html> [6] https://www.polhist.hu/old/index.php?option=com_phlev&controller=rep&fond_id=132&allag_id=321&Itemid=68 [7]

<https://lexikon.katolikus.hu/C/Czapik.html> [8] <https://www.archivnet.hu/cimkek/1948> [9]

<https://www.archivnet.hu/cimkek/maria-ev> [10] <https://www.archivnet.hu/cimkek/katolikus-egyhazi> [11]

<https://www.archivnet.hu/cimkek/kommunista-hatalomatvetel> [12] <https://www.archivnet.hu/cimkek/mdp> [13]

<https://www.archivnet.hu/cimkek/egyhaziuldozes> [14] <https://www.archivnet.hu/cimkek/jasz-nagykun-szolnok-megye>